

SAVAŞ STRATEJİSİNDE İSTİHBARATIN ÖNEMİ

Emre ÇITAK¹

Geliş: 08.05.2019 / Kabul: 30.09.2019

DOI: 10.29029/busbed.561959

Öz

Önlemeye yönelik tüm girişimlere ve bu doğrultuda ortaya konulan fikir akımlarına rağmen savaşların meydan gelmelerindeki süreklilik, devletleri her an bir savaş durumunda kalma ihtimaline karşı hazır olmaya zorlamaktadır. Savaşın bir zorunluluk olduğu durumlarda da kazanmak için uygun stratejilerin ortaya konulması oldukça önemlidir. Geleneksel savaş stratejileri sadece askerî terimlerle ifade edilse de günümüzde savaşların değişen doğası nedeniyle savaş stratejileri askerî, siyasî, ekonomik, toplumsal, teknolojik alanları da içine alan çok boyutlu bir yapıya ulaşmıştır. Savaşan tarafların kimliği, savaş sahaları, kullanılan yöntemler, savaş süresi, düşman-dost algısı, silah ve araçlar büyük bir değişime uğramıştır. Sıcak çatışmaların yanına aktörler arasında yürütülen pek çok savaş türü eklenmiştir. Böylece de yeni bir savaş anlayışı ortaya çıkmıştır.

Savaş alanındaki gelişmeler ışığında günümüzde savaş stratejisi oluşturmanın devletleri hiç olmadığı kadar zorladığını söylemek gerekmektedir. Bu zorlu işte devletler, yoğun şekilde istihbarat faaliyetlerine başvurmaktadırlar. İstihbarat faaliyetleri ile; savaş stratejilerinin oluşturulmasında son derece önemli olan öze ve düşmanlara yönelik bilgilerin toplanması, tarafların kapasitelerin belirlenmesi, mevcut ve olası tehditlerin ve tehdit kaynaklarının tespit edilmesi, olası savaşların ve çatışmaların gerçekleşebileceği yer ve zamanla ilgili öngörülerin yapılması, önleyici

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Hitit Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, emrecitak@hitit.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8704-6495>.

faaliyetlerin gerçekleştirilmesi gibi görevler yerine getirilmektedir. Bu nedenle de savaşların kazanılmasında, ülke istihbaratının kalitesi belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu çalışmada öncelikle savaş, strateji ve istihbarat kavramlarının genel hatları çizilecektir. Arkasından da savaşın ve savaş stratejisinin değişen doğası anlatılacak ve bu bağlamda istihbaratın savaş stratejisindeki önemine değinilecektir. Makale, yeni savaş anlayışına uygun stratejisi yapımında istihbaratın nasıl bir rol aldığını ortaya koymaya çalışacaktır. Değişen savaş anlayışında istihbaratın nasıl bir silah haline geldiği ve bu süreçteki strateji yapımında “bilinmezlik” tehdidinin önlenmesinde ilgili faaliyetlerin değerinin ifade edilmesi çalışmanın esasını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Savaş, Strateji, İstihbarat, Savaş Stratejisi, Savaşın Doğası.

THE IMPORTANCE OF INTELLIGENCE IN WAR STRATEGY

Abstract

In spite of all the struggle and movement of thoughts put forth, continuously occurring wars force states to be ready for the possibility of war at anytime. Within the situations war is an obligation, it is important to set forth proper strategies to win it. Even though war strategies were handled in just military terms, they have reached a multidimensional structure containing military, political, economic, social, technological fields because of the changing nature of the wars at the present day. Identity of fighting sides, battlefields, methods, duration of war, enemy-friend perception, weapons and vehicles have undergone a great transformation. Many types of war have been added on agenda besides hot conflicts. Thus a new understanding of war has emerged.

In the light of developments in the field of war it has to be told that formulating the war strategy presents a really hard challenge to states as it has never been before. While doing this, states get the greatest benefit from intelligence. Intelligence fulfills the duties which are so beneficial in determining war strategies such as collecting information about self and others, assessing capacities of the sides, identifying present and potential threats and sources of threats, making predictions about place and time of potential wars and conflicts, doing preventive activities. For these reasons, quality of national intelligence plays a highly decisive role in winning the war. In this work, first of all, such concepts as war, strategy and intelligence will be studied in general

terms. After that, changing nature or both war and war strategy will be analyzed and the importance of intelligence in war strategy will be dealt in this sense. The article will try to put forth the role intelligence plays in strategy-making befittingly with new war understanding. The basis of the study is how the intelligence became a weapon in the changing understanding of war and the value of the related activities in the prevention of the threat of obscurity in strategy making in this process.

Keywords: War, Strategy, Intelligence, War Strategy, Nature of War.

"Başkasını ve kendini bilersen, yüz kere savaşsan da tehlikeye düşmezsin; başkasını bilmeyip kendini bilersen, bir kazanır bir kaybedersin, ne kendini ne de başkasını bilersen; girdiğin her savaşta tehlikeydesin demektir (Tzu, 2008:99)."

Giriş

Savaş insanlığın en korkutucu fakat sıklıkla başvurulan gerçeklerinden biri olagelmıştır. Tarihin çok sınırlı bir bölümünün savaşsız geçtiği göz önüne alındığında -ki çoğunlukla barış zamanları savaş hazırlığı için fırsat olarak görülmüştür- savaşsız bir dünyayı düşünmek ne yazık ki imkânsızdır. Tamamen ortadan kalkmaları gerektiği yönünde zaman zaman ciddi sesler yükselmiş olsa da -özellikle Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arasındaki dönem- savaşlar meydana gelmeye devam etmiştir ve iyi niyetli çabalar sonuçsuz kalmıştır. Siyasi tarih incelendiğinde esasında devletlerin çoğunluğunun savaşları engellemek yerine savaşlardan en az zarar ve en çok kârla nasıl çıkılabileceği yönünde araştırma yapmaya daha çok eğilim gösterdikleri görülmektedir. Bu durum da yalnızca, savaşın olumsuz yönleri üzerine söylem geliştiren fakat savaş alanında üstünlük sağlama peşinde olan aktörlerden oluşan bir uluslararası sistem yaratmaktadır.

Çoğu kesim tarafından savaşsız bir dünya ihtimali ütöpik bir düşünce olarak kabul edildiği (Carr,1948) ve uluslararası alanda kaba güç kullanmak sıkça tercih edilen bir yöntem olduğu için kısa, orta ya da uzun vadede olabilecek bir savaşa hazır olmak devletler için vazgeçilmez bir sorumluluktur. Savaşın başvurulması gereken önemli bir araç ve zaman kârlı bir tercih olarak görülmesi nedeniyle, savaşları önlemeye yönelik her türlü girişim ve felsefi akım günümüze kadar başarısızlıkla sonuçlanmış ve de dünya tarihi savaşlar üzerine yazılmıştır. Toplumlar arasındaki ilişkilerde, mücadele ve

çatışmanın kaçınılmazlığı da temel bir unsur olagelmıştır. Bu nedenle de savaşların varlığını kabul etmek, insan doğasını doğru tetkik etmek ve tarihi sağlıklı bir şekilde okumak uluslararası politikalarının nasıl işlediğini anlamada oldukça önemlidir. Bu kabuller, akıllara strateji üzerine düşünmenin gerekliliğini getirmektedir (Topbaş, 2009: 16-17). Bu bağlamda uygun savaş stratejilerinin geliştirilmesi ve bu stratejilerin başarılı bir şekilde uygulanması savaşları kazandıran en önemli unsurlar arasındadır. Çalışma boyunca da dile getirileceği üzere, strateji savaşta istenilen hedefe gitmede en kolay, en kârlı ve en kısa yolları belirlemektedir. Savaş stratejilerinin hazırlanmasında, savaş öncesi ve sırasındaki bilgi akışı ve bu bilgilerin doğru bir şekilde değerlendirilmesi oldukça önemlidir. Her savaşta veya her düşmana karşı genel geçer bir strateji olmadığı iyi bilindiğinden, bir ülkenin hem kendi güç kapasitesini hem de hedef ülkenin özelliklerini (coğrafi, kültürel, askerî, ekonomik, toplumsal alanlarını ve istihbarat ve güvenlik kurumlarını, stratejilerini vb.) bilmesi zorunludur.

Belirtmek gerekmektedir ki zaferleri başarılı savaşlar, savaşları başarılı stratejiler, stratejileri ise başarılı istihbarat çalışmaları kazandırmaktadır. Modern çağlara kadar savaşlar öncesinde düşman ve savaşılacak coğrafya hakkında bilgilerin elde edilmesi ve bu bağlamda uygun savaş taktiklerinin uygulanması yeterli görülümüştür. Buradan hareketle istihbaratın sadece askerî yönle sınırlı kaldığını ve stratejinin ise savaşı kazanmada en etkili yolları seçmek olarak tanımlandığını söylemek mümkündür. Fakat savaşların yaygınlaşması, niteliklerinin değişmesi ve teknolojinin askerî endüstriyi derinden etkilemesiyle birlikte savaşların yürütülmesi için gereken stratejiler ve istihbarat faaliyetleri de dönüşmüş ve çeşitlenmiştir. Strateji ise sadece askerî bir girişim olmaktan öte devletin gelecek planlamasının yapıldığı kazanma oyunlarının zekâyla birlikteliği hâline gelmiştir. Bu bağlamda savaş stratejileri, pek çok etkeni içine alan ve sadece savaş zamanında değil barış zamanında da ayrıntılı olarak uğraşılan bir alan olarak öne çıkmıştır.

Günümüzde, olabilecek tüm senaryolara karşı uygun savaş stratejilerinin oluşturması bir devletin en önemli yükümlülüklerinden biridir. Fakat bugünün dünyasında savaş stratejisi geliştirmek oldukça zorlaşmıştır; öyle ki ülkelerin düşmanlarını ve onlara karşı ne tür bir savaş yürüteceklerini kestirmeleri bile özel bir uzmanlık gerektirmektedir. Çünkü düşmanlıklar artık açıktan yürütülmemekte, terör örgütlerinin neyi-kimi hedef aldığı bilinmemekte ve hemen hemen her devlet diğerlerine karşı siber, bilgi ve istihbarat savaşlarının da içinde olduğu bir dizi mücadele yürütmektedir. Buradan hareketle, devletlerin hem karşı taraf hakkında bilgi sahibi olmaları hem de kendi güçlerini

daha iyi hesaplamaları için istihbarat ağlarını genişletmeleri, ulusal politikaların en önemli konularından biri hâline gelmiştir. Hedefler hakkında toplanılan bilgiler savaş stratejisi belirleme sürecindeki en önemli gereksinimdir ve bu bilgilerin, istihbarat elde etme süreci sonundaki başarılı analizleri ülkeleri savaşlarda avantajlı konuma ulaştırabilmektedir.

İnsanlık tarihi, savaşlar üzerine kurulmuştur ve savaşlar üzerinden yükselmeye devam etmektedir. Devletler varlıklarını devam ettirebilmek için tarihin çeşitli dönemlerinde ya bizzat savaşların içinde bulunmak zorunda kalmışlar ya da yaptıkları akılcı manevralarla savaşlardan uzak durabilmeyi başarmışlardır; fakat onlar için de bu süreç uzun sürmemiştir. Bugün devletler pek çok farklı savaş türüyle yüzleşmek zorundadırlar ve bu savaşlardan zaferle çıkmak için akılcı stratejiler geliştirebilmeleri, eski zamanların geleneksel savaşlarındakinden çok daha büyük anlamlar ifade etmektedir. Doğru belirlenmiş stratejilerle binlerce askerin ve milyonlarca sivilin hayatları kurtarılabilen, devletler büyük güç olma gibi unvanlara erişebilmekte, devlet sırları korunabilmekte, terörist gruplar eylemlerini gerçekleştirmeden etkisiz hâle getirilebilmekte ve devletler diğerleri üzerinde caydırıcılık etkisi yaratabilmektedirler. Devletlerin kendi kaynaklarına ve karşı tarafın niteliklerine yönelik uygulayacakları istihbarat çalışmaları sonucunda elde edilen veriler, savaş stratejilerinin oluşturulmasındaki en önemli girdiyi oluşturmaktadır. Böylece istihbaratın önemi gün geçtikçe artmakta ve istihbarat faaliyetleri savaşların olmazsa olmazı olarak kabul edilmektedir.

Bu çalışma savaş stratejisi ve istihbarat ilişkisinin incelenmesi için yapılmaktadır. Savaşların ancak başarılı stratejilerle kazanılabildiği temel görüşü üzerinden, istihbarat faaliyetlerinin bu bağlamdaki rolü ortaya konulmaya çalışılacaktır. İstihbarat çalışmaları ile düşmanın niteliği ve niceliği, kullanılabilir teknoloji ve silahlar, karşı tarafın stratejileri, saha ve zaman gibi savaşın bileşenleri üzerindeki bilinmezlik perdesinin kaldırılması mümkün olmaktadır. Bu sayede de düşmana üstünlük kurulabilmektedir. Makale boyunca bir destekleyici güç veya önemli bir silah olarak istihbaratın, savaşların yürütülmesi ve kazanılmasındaki yararlarından bahsedilecektir. Makalenin birinci bölümünde savaş, strateji ve istihbaratla ilgili genel bir kavramsal çerçeve çizilmesi planlanmıştır. İkinci bölüm de ise öncelikle strateji-istihbarat ilişkisi incelenecek, daha sonra ise değişen savaş anlayışı bağlamında strateji yapımı ve istihbaratın üstlendiği rol irdelenmeye çalışılacaktır. Sonuç ve değerlendirme bölümünde özellikle çeşitleri artan, tanımı muğlaklaşan ve bilinmezlikleri artan savaş olgusunda istihbaratın hangi görevleri üstlendiği ve

üstleneceği üzerinde durulacaktır. Makalenin; devletlerin halen en önemli “kâbusu” olan savaş tehdidine karşı savunma ve saldırı stratejisi geliştirmeleri için geçmişte ve günümüzde yaşadıkları sorunların ve bu kapsamda istihbarat faaliyetlerinin strateji üretimi için gerekliliğini ortaya koyması planlanmaktadır. İstihbarat dönüşümü gerçekleştiren ve milli güçleri içerisine önemli bir unsur olarak yerleştirebilen devletlerin savaşlarda üstünlük kurabilecekleri, bilinmezlik perdesinden kurtulabilecekleri ve saldırıya ve savunmaya daha hazırlıklı olabilecekleri tezi makalenin temel savıdır.

1. Kavramsal Açıdan Savaş, Strateji ve İstihbarat

1.1. Savaşın Tanımı ve Nedenleri

Günümüze kadar pek çok farklı tanımı yapılmış, pek çok hâle bürünmüş ve pek çok farklı disiplinin çalışma alanı hâline gelmiş olan savaş; tüm insanlığın tecrübe ettiği ve ediyor olduğu kapsamlı bir olgudur. Basit ve genel kabul görmüş bir tanımla savaş, iradenin kabulüne zorlamak için düşmana yönelik kuvvet kullanma eylemi olarak nitelenebilmektedir (von Clausewitz, 2011:30). Başka bir tanımla savaş, siyasi örgütlenmeler arasındaki devamlılığı olan ve düzenli şiddet eylemi olarak ifade edilmektedir (Levy ve Thompson, 2010:5). Diğer bir tanıma göre de savaş; insanlar, toprak ya da kaynaklar üzerinde hâkimiyet mücadelesinden kaynaklanan devlet ya da devlet benzeri oluşumlar arasında çatışmayı nitelenebilmektedir (Marshall, 1965:236). Hangi şekilde ve isim altında gerçekleşirse gerçekleşsin, savaşın amacı hiç değişmemektedir: çıkarlar ve politikalar doğrultusunda kazanç elde etmek. Fakat savaşın farklı tanımlarını ele almak, savaşın olmazsa olmazlarının, değişen doğasının ve savaş durumunda mücadele etme yollarının anlaşılmasında faydalı olmaktadır.

Savaş; felsefe, siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler, teoloji, tarih, edebiyat, ekonomi, sosyoloji, psikoloji, antropoloji gibi alanların ontolojik ve epistemolojik yaklaşımları ile teorik ve metodolojik tercihleri bağlamında farklı kimlikler kazanmaktadır (Levy, 1983:13). Böylece de savaşın neden olduğu ve doğasının nasıl şekillendiği konusunda çok sayıda görüş bulunmaktadır. Örneğin genel bir görüşe göre; savaşların meydana gelmesinde insanın varoluşundaki şiddet ve hükmetme arzusunun etkisinin doğrudan etkili olduğu düşünülmektedir (Smith, 2007: 60-93 ve 161-183). İnsanın doğasına ve yaratılışına atıf yapan dini görüşlerin de büyük etkisiyle çatışmanın en önemli kaynağının insan doğası olduğu ve bu nedenle de çatışmanın sürekliliğinin insanlığın bir gerçeği olduğu düşünülmektedir (James, 2009: Lectures VI-VII; Niebuhr, 1996: 1-18 ve 178-203). Diğer taraftan Thomas Hobbes “doğa

durumunu” açıklarken, bir egemen gücün olmadığı durumda insanlar arasındaki durumun bir savaş hali olduğunu ve herkesin her şey üzerinde hakkının olmasının bireyleri fiziksel mücadeleye yönlendirdiğini ileri sürmektedir (Hobbes: 1965:61-79). Realist bir bakış açısıyla Niccola Machiavelli, savaşları hem insan doğasının çatışmacı ve bencil özelliğinin hem de devletlerin beka endişeleri ve kendilerini savunmaları için gerçekleştirdikleri eylemlerin sonucu olarak görmektedir (Machiavelli, 1976:93-99). Kenneth Waltz ise savaşların arkasındaki beşeri ve siyasi varlıkların egemenlik arayışı nedenlerin yanına yapısal bir başlık eklemiştir. Waltz, devletler arasındaki yıkıcı ve yok edici olayların temelinde, uluslararası sistemin yapısının aktörler üzerinde yarattığı etkiyi ve anarşik ortamın baskısını konumlandırmıştır (Waltz, 1989: 39-53). Böylece Waltz savaşın sebeplerini bireysel, ulusal ve uluslararası düzeylerde inceleyerek tartışmaların genel geniş çerçevesini çizmiştir (Waltz, 2001).

Savaşın perde arkasında pek çok güdü bulunabilmektedir ve bu güdüler gizli ya da açık nitelikteki amaçlara dönüştürülmektedir. Para, güç, toprak, kaynak, nüfus ve asker elde etme gibi maddi arayışlar uluslararası alanda devletleri savaşlara sürüklemektedir. Bunların yanı sıra nüfuz kazanma, kendini ispat etme, kabul görme gibi manevi etkenler de savaşların temelinde yatabilmektedir. Örneğin; Thomas Lindemann bu konuda savaşın arkasındaki nedenlerden bahsederken maddi unsurlardan öte sosyal ve uluslararası tanınmanın başat olduğu duygusal/manevi etkenlere vurgu yapmaktadır (Lindemann, 2010:9-27). Eric J. Schnitzer ise savaşın nedenini açıklarken güvenlik vurgusu yapmaktadır ve insanlara, toprağa ve kaynaklara hâkim olmanın daha çok güvenlik sağladığını belirtmektedir. Güvenliğin artırılmasının siyasi kontrolün sağlanmasında yattığını öngören devletler ve diğer oluşumlar şiddet içeren yöntemlere başvurmaktadır (Schnitzer, 2012: 278). Tarihteki olaylar ve ilgili literatür daha yakından incelendiğinde savaşın pek çok nedeni olduğunu, çoğu zaman da bu nedenlerin çatışma başladıktan sonra bulunmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu sebeple de savaşın açıklanmasında ve mantıklaştırılmasında “çoklu patika” olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle savaşların doğasının değişmesi ve farklı türden savaşların meydana gelmesiyle birlikte çoklu bir değerlendirmenin yapılması ve farklı nedenlerinin birleşmesi gerçeğinin göz önünde tutulması gerekliliklerinden bahsedilmektedir (Levy ve Thompson, 2010:213-214).

Haklı ya da haksız, mantıklı ya da mantıksız, maddi çıkar odaklı ya da değil savaşların arkasında pek çok neden bulunmakta ve savaşlar dünyanın herhangi bir yerinde, herhangi bir zamanda ortaya çıkma eğilimini

sürdürmektedirler. İnsanlık kadar uzun bir tarihi olan mücadele ve savaşın bu süreç içerisinde meydana gelen her alandaki gelişmeden etkilendiğini, doğasının değiştiğini ve savaşın yapısının dönüştüğünü de belirtmek yararlı olacaktır. Murry ve Knox; savaşı anlamının, savaşın doğasındaki değişimi anlamaktan geçtiğini belirterek bu bağlamda askerî alanda yaşanan devrimlere dikkat çekmektedirler. Modern ulus devletin ortaya çıkışı, Fransız Devrimi, Sanayi Devrimi, Birinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş sırasındaki nükleer mücadele gibi önemli gelişmeler askerî alanda farklı boyutlarda devrimlerin yaşanmasını neden olmuştur. Savaşların yoğunluğu, araçları, amaçları, süresi ve aktörlerin özellikleri gibi unsurlarda yaşanan değişim, savaşın doğasını bambaşka hâle getirmiştir (Murray ve Knox, 2003: 6-8).

Modern çağdaki savaş olgusunun gelişim sürecinin yakından izlenmesi gerekmektedir. Geleneksel görüşe göre eski savaşları bilmenin gelecekteki savaşları anlamada yeterli olacağı düşünülürken günümüzde durum tamamen değişmiştir. Fikirsel ve teknolojik değişimler savaşın yeni nesillerini ortaya çıkarmaktadır (Lind vd., 1989:22-26). Joseph Nye ise güç kavramındaki değişimi ön plana çıkardığı çalışmasında, askerî gücü temele alan savaş anlayışının değiştiğini ve bu değişimde teknolojinin ve kaynak dağılımının etkisinin oldukça önemli olduğunu vurgulamaktadır (Nye, 2004:1-7). Günümüzden bakıldığında savaş artık, sadece karşı karşıya gelmiş iki ordunun silahlı mücadelesi olarak algılanmamaktadır. Beşeri bilimlerde, uluslararası alanda, teknolojiye, askerî anlayışta, güvenlik algılamalarında ve iktisadi sektördeki önemli gelişmeler nedeniyle düşman algısı, mücadele yöntemleri, savaş çeşitleri ve sahaları, savunmaya yönelik önlemler, savaşın süresi ve mekânı büyük bir değişiklik geçirmiştir. Bu durum da devletlerin hem savunmaya hem de saldırıya yönelik stratejiler geliştirebilmesine oldukça zorlaştırmaktadır.

Bu zorlanmada savaş kavramının içeriğinin artması yani literatüre yeni savaş türlerinin girmesi de oldukça etkilidir. Savaş genel tanımı içerisinde pek çok savaş türünden bahsetmek mümkündür. Bu türleri; sınırlı savaş, topyekûn savaş, sıcak savaş, soğuk savaş, dünya savaşı, kontrollü savaş, plansız savaş, planlanmış savaş, geleneksel savaş, nükleer savaş, uluslararası savaş, devletler arası savaş, iç savaş, saldırı savaşı, savunma savaşı, ilkel savaş, modern savaş, önleyici (ön alıcı) savaş, sürüncemeli savaş, kurtuluş/ özgürlük savaşı, toplumsal savaş, ekonomik savaş, psikolojik savaş, devrim savaşı, kutsal savaş, gerilla savaşı şeklinde saymak mümkündür (Dennen, 1980:129). Bu türlere siber savaş, etnik savaş, asimetrik savaş, vekâlet savaşını ekleyerek liste uzatılabilmektedir.

İki düşman tarafın imkânları kullanarak üstünlük elde etme yarışı olan bu mücadele sırasında ortaya çıkan beşeri, maddi ve manevi kayıplar savaşın mantığının öteden beri sorgulamasına neden olmaktadır. Sonuçlarının oldukça vahim olmasına rağmen sürekli olarak tekrarlanmaları, savaşlar konusundaki temel bilmeceyi oluşturmaktadır. Fearon'a göre bu bilmeceyi çözmek için genelde üç temel görüş ileri sürülmektedir. İlk olarak, her ne kadar savaşların bedeli tüm taraflar açısından ağır olsa da insanlar ve liderler zaman zaman mantıkdışı hareket edebilmektedirler. Savaşın sonuçlarını hesaplama ve anlamada savaşan taraflar tarihin pek çok döneminde başarılı olamamışlardır. İkinci olarak, liderler savaşın getirilerini/kazançlarını alırken en büyük bedeli halk ve askerler ödemektedir. Bu yüzden savaşa girme yetkisini elinde bulunduran liderler sadece savaştan ne kazanacaklarını düşünürler. Ne kadar az insanın konu üzerinde söz hakkı varsa, savaş kararı almak o kadar basitleşmektedir. Son olarak da savaşın risklerini ve kaybettirdiklerini hesaplayan ve farkında olan liderler bile bir şekilde savaşın içine girmekte ya da girmek zorunda kalmaktadırlar (Fearon, 1995: 379). İlkel toplumlar arasındakilerden bugünkü modern toplumlara uzanan insanlık tarihi boyunca sürekli olarak yinelenmesi, savaşların ve mücadelelerin insan yaşamının doğal bir parçası olduğu görüşlerini güçlendirmektedir. Savaşın bazen bir tercih bazen de bir zorunluluk olarak ülkelerin yüzleşmek zorunda oldukları bir gerçek olduğundan hareketle, savaşa hazırlıklı olmak, yani savaş stratejileri geliştirmek gerekmektedir.

1.2. Strateji

Geçmişten günümüze devletler için saldırı tehdidi devamlılığı olan bir korku olmuştur ve bu da tüm devletleri barış zamanında bile savaş ihtimaliyle yaşamaya itmiştir. Bu durum da neorealizmin ileriye sürdüğü gibi uluslararası sistemde anarşik bir yapının olduğu ve tüm devletlerin saldırıya açık oldukları görüşlerini pekiştirmiştir (Waltz, 1979). Bu yüzden savaş stratejilerinin belirlenmesi ülke yöneticilerinin en önemli görevlerindedir. Geleneksel tanımıyla strateji, savaş kazanma amacına hizmet etmektedir ve “muharebelerin savaşın kazanılması için kullanılması kuramı”(von Clausewitz, 2011:99) olarak açıklanmaktadır.

Strateji, doğası gereği karmaşık bir çalışma alanını oluşturmaktadır. Stratejinin zorluğu; onun çok boyutlu doğasından, savaşın kendine has özelliklerinden, savaşın çok çeşitli şekillerde meydana gelmesinden, içinde insan faktörünün bulunmasından, zeki bir düşmanın var olabilmesinden, bünyesinde çeşitli oyunları ve yanıltmaları barındırmasından, askerî ve siyasî

dünyalarının buluşma noktası olmasından kaynaklanmaktadır (Lansdale, 2007:21). Tzu temel olarak savaşın beş kuralından söz etmektedir: ölçme, değerlendirme, hesaplama, kıyaslama ve zafer. Mevzi ölçmeyi, ölçme değerlendirmeyi, değerlendirme hesaplamayı, hesaplama kıyaslamayı, kıyaslama ise zaferi doğurmaktadır (Tzu, 2008: 110). Tüm bunların yapılabilmesi ise bir ülkenin savaş stratejilerini oldukça kapsamlı bir değerlendirme sürecinden sonra oluşturmasından geçmektedir. Strateji belirlemek için göz önünde bulundurulması gereken bazı noktalar vardır. Örneğin; coğrafya, nüfus, stratejik derinlik, tarih, tecrübe, ideoloji, din, kültürel öğeler, askerî ve siyasî kurumların strateji geliştirmede etkisi, ekonomik kaynakların kullanılma başarısı, siyasî ve askerî liderlerin kişilikleri, ekonomik güç, askerî ve hükümet kurumlarının yapısı gibi özellikler bir devletin stratejilerini geliştirmesinde belirleyici role sahiptirler (Murray ve Grimsley, 1994: 7-20). Bir devletin strateji belirlerken sadece kendi özelliklerini iyi hesaplamasının yanında hedef ülke ve bölge hakkında da pek çok farklı alanda bilgi toplaması gerekmektedir. Örneğin; Rusya Federasyonu gibi stratejik derinliği ve nüfus gücü olan bir devlet ile İsrail gibi teknolojik gelişmişliği ve istihbarat gücü ile savunma yapan bir devlete karşı uygulanabilecek stratejilerin aynı olması beklenilemez.

Stratejiyi, silahlı kuvvetleri savaşa hazırlamayı esas alan ve kuvvetlerin yapısı, silah sistemleri, taktik ve komuta ayarlamaları gibi bir takım unsurları içeren askerî planlamadan ayrı tutmak gerekmektedir. Çünkü strateji oluşturma; siyasî, ekonomik, teknolojik ve pek çok başka unsuru da kapsadığından askerî planlamanın çok ötesindedir (Imlay ve Taft, 2006: 249). Bu bağlamda strateji, güvensizlik ortamının kaynağını bulma veya güvenlik elde etme için oluşturulan teknolojileri, öğretileri ve diğer unsurları içine alan silahlı güçleri mantıklı ve anlamlı hâle getirmektedir (Rasmussen, 2006:12).

Tarihsel kökenine bakıldığında, stratejinin politikayla yakından ilişkisi olduğu söylemek mümkündür. Politika, *polemos* ve *etik* sözcüklerinden meydana gelmektedir ve *polmos* sözcüğünün karşılığının savaş olduğunu söylemek gerekmektedir. Yine eski Yunan toplumlarında görülen ve strateji sözcüğünün kökenini oluşturan *strategem* ise mücadelenin derinlemesine düşünülmesi anlamına gelmektedir (Çetiner, 2003:22). Yine strateji sözcüğünün, *stratos* (ordu) ve *agos* (kullanma) sözcüklerinden oluşup gerekli durumlarda orduyu sevk etme/kullanma anlamını geldiği de ileri sürülmektedir. Bu bağlamda politika "ne yapılacağını" ifade ederken, strateji "nasıl yapılacağını" açıklamaktadır. Bir anlamda gücün nasıl kullanılacağını, uygulamanın ne olacağını ve nasıl uygulanacağını belirtmektedir. Strateji genel bir kabulle,

politikaların uygulanışına yöneliktir (Denk, 2002:76). Eklemek de gerekmektedir ki strateji bir kazanma oyunudur ve doğru düşünmeyi gerektirmektedir. Dolayısıyla, felsefe, mantık, hukuk, tarih, ekonomi, siyaset, askerî politika, sosyoloji ve antropoloji gibi toplumu ele alan ve doğru düşünmenin yollarını arayan disiplinlerin hepsinden yararlanmaktadır ve amaçlar-araçlar arasındaki dengeyi kurmaktadır (Urhal, 2009:202). Savaşın yürütülmesine yönelik stratejik düşünme, bir ülkenin ulusal güvenlik politikasındaki mevcut potansiyeline ışık tutarak ve askeri gücüne katkı sağlayarak krizlerin yönetilmesine ve onlarla başa çıkılmasına yardım etmektedir (Sloan, 2012:133).

1.3. İstihbarat

Savaşlarda başarılı sonuçların alınabilmesi için ülkenin amaç, çıkar ve yeterlilikleriyle uyumlu olan stratejilerin geliştirilmesi ne kadar önemliyse, bu stratejilerin oluşturulması için gerekli olan bilgilere ulaşılması ve bu bilgilerin kapsamlı bir değerlendirme sürecinden geçirilerek anlamlandırılması da bir o kadar önemlidir. Bu doğrultuda, savaş stratejilerinin belirlenebilmesi için devletlerin güçlü bir istihbarat ağına sahip olmaları gerekmektedir. Basit anlamıyla istihbarat, -çoğunlukla- düşman bir oluşuma (devlet, istihbarat örgütü, terörist grup gibi) yönelik edinilen ve daha sonra istihbarat döngüsü işlemleriyle anlamlandırılan bilgidir (Lerner ve Lerner: 2004:117). Toplanan her türlü verinin (bilgi, haber, duyum, belge, ses ve sinyal kaydı gibi) tasnif, değerlendirme ve analiz süreçlerine tabi tutulması sonucunda ortaya çıkan istihbarat; devletin ulusal güvenlikle ilgili çıkarlarını elde etmeye, mevcut ve potansiyel düşmanlarından gelebilecek saldırılara karşı koyabilmeye, içeriden ve dışarıdan herhangi bir sürpriz baskına uğramamak için önleyici faaliyetler yapmaya yönelik politikaların oluşturulmasıyla ve uygulanmasıyla ilgili bilgi olarak da tanımlanmaktadır (Shulsky ve Schmitt, 2002:1). Günümüzde istihbarat; bir ülkenin millî gücünü oluşturan tüm unsurlar ile istihbarat çalışmalarının yönlendirilmesini gerektirecek nitelikteki tüm sistem ve alt sistemleri kapsamına almaktadır. Böylece de istihbarat faaliyetleri, yönlendirilebileceği alanlara göre siyasîden kültürel, ekonomiden teknolojiye, siberden uzaya kadar geniş bir yelpazede yürütülmektedir (Erol ve Bingöl: 2012:273).

İstihbaratın doğası bilinmeyi öğrenmek ve bilinmeye çalışılanı saklamak üzerine kuruludur. İstihbarat faaliyetleri de bu doğrultuda yapılmaktadır (Çıtak, 2017:57). İstihbaratta en belirgin amaçlardan biri politika ve strateji yapıcılarının dünyayı algılama biçimini şekillendirmek (Treverton,

2004:77) ve görevleriyle ilgili gerekli bilgi altyapısını hazırlamaktır. İstihbarat faaliyetleriyle toplanan ham veriler; tasnif, kıymetlendirme ve analiz gibi aşamaların ardından istihbarata dönüştürülmekte ve istihbarat gerekli mercilere dağıtılmaktadır. Askeri ve siyasi merciler için politikalarını, stratejilerini, plan, programlarını ve risk analizlerini oluşturmalarında kuvvetle ihtiyaç duydukları istihbaratın güvenilir, devamlı ve hızlı olması oldukça önemlidir.

Dünya tarihinin vazgeçilmez ögesi olan savaşlarda başarılı olmanın üstün stratejik anlayışa, doğru stratejik yaklaşımların da kapsamlı istihbarat çalışmalarına bağlı olduğunu, hem geçmişte yaşanan olaylardan hem de günümüzde tanık olduklarımızdan edindiğimiz tecrübe ile söylemek mümkündür. Bu bağlamda ülkelerin kısa, orta ya da uzun vadede karşılaşacakları herhangi bir savaşta başarılı olabilmeleri için güçlü bir istihbarat ağı kurmaları gerekmektedir.

2. Savaş Stratejisi ve İstihbarat

2.1. Strateji ve İstihbarat İlişkisi

Bilinen en eski mesleklerden biri olarak nitelenen casuslukla özdeşleşen istihbaratın, bugüne kadar geniş yelpazede kullanım alanı olmuştur. Fakat şüphesiz ki istihbarata en çok ihtiyaç duyulan alan, askerî terimlerle ifade edilmektedir. Ulusal güvenlik politikalarının belirlenmesi, dış politika kararlarının alınması ve uluslararası ilişkilerin ilgi alanında yer alan çeşitli konuların ve sorunların çözülmesi gibi süreçlerde gerekli bilgilerin sağlanmasında yadsınamaz bir önemi olan istihbarat, askerî harekât planlarının hazırlanması ve askerî operasyonların planlanmasında belirleyici rol oynamaktadır (Erol ve Bingöl, 2012: 273). Pek çok alanda gerçekleştirilen istihbarat faaliyetleri, askerî boyutuyla savaş stratejilerinin geliştirilmesinde oldukça önemli bir paya sahiptir. Askerî istihbaratı stratejik ve taktik olarak iki gruba ayırmak mümkündür. Stratejik istihbarat tüm askerî hedefleri planlamak ve gerçekleştirmek için gerekli bilgiyle ilgilidir. Örneğin; bir operasyon düzenlenmeden önce karşı ülkenin iklimi, coğrafyası ve kaynakları konusunda veri toplamaktır. Taktiksel istihbarat ise askerî harekâtın başındaki kişi ve kişilerin görevlerini başarıyla tamamlayabilmeleri için edinmeleri gereken istihbarat ürünüdür (Engels, 1980: 328-329). Bu bağlamda askerî istihbarat; izlenen devletlerin askerî yapılarını, mevcut silah durumlarını, komuta kademesinin takdir ve görüşlerini, silah ve araçların miktar, tür ve kalitelerini, genel olarak askerî yeterliliklerini, elektronik ve teknolojik savaş kabiliyet ve seviyelerini, askerî eğitim ve tekniklerini, yaptıkları askerî anlaşmaların şartlarını, askerî yapının ülke içindeki konumunu, ordu üzerinde geniş nüfuz

sahibi komutanların taktiklerini ve düşüncelerini, nükleer, biyolojik ve kimyasal savaş seviye ve kabiliyetlerini, belirsiz askerî şifreleri ve bilgisayar kayıtlarını çalışma konusu olarak temel almaktadır (Acar ve Urhal, 2007: 205). Hunlardan Çinlilere, Romalılardan Fransızlara kadar tüm ordular istihbaratın gücünden yararlanmışlardır ve günümüzün siyasî varlıkları da aynı eğilimi devam ettirmektedirler (Özdağ, 2011: 40-53).

Tarihin ilk dönemlerinde, istihbarat anlayışı daha çok askerî konularda veri toplama ve toplananları değerlendirme olarak anlaşılmıştır. Yeni Çağ'da da ülkeler arası ilişkiler günümüzdeki gibi çok boyutlu olmadığından, savaşılan düşman hakkında toplanılan bilgiler ülke güvenliğini sağlamada yeterli görülmüştür (Acar, 2011:79). Günümüzde ise devletler arası ilişkiler oldukça karmaşık bir yapıya bürünmüştür ve mücadele pek çok farklı şekilde yürütülmektedir. Bu yüzden, askerî istihbarat da diğer istihbarat alanlarıyla iç içe geçmiş bir çalışma alanına sahip olmuş ve sadece savaş zamanında değil barış zamanında da istihbarat üretilmesi gerekliliği genel kabul görmüştür. İstihbaratta amaç; hedef ya da düşman hakkındaki gizli stratejik veriler toplayarak bu gücün varlığının ve sistematik yapısını çözümlmek ve edinilen veriler ışığında karşı stratejiler geliştirmektir. Diğer bir deyişle istihbarat çalışmaları düşman ya da düşman olması muhtemel devletlerin ne düşündüklerini öğrenmek, düşüncelerini nasıl uygulayacaklarını ve kimlerden destek göreceklarını bilmek ve de söz konusu bu devletlerin millî güçleri hakkında bilgi toplamaktır (Urhal, 2009: 472). Devletler; kendilerini korumak, nüfuzlarını yaymak ve diğer devletlerin (özellikle de düşmanların) amaç ve çıkarlarını anlamaya yönelik yaptıkları çalışmaları kolaylaştırmak için çoğunlukla gizli yürütülen istihbarat faaliyetlerine başvurumaktadırlar (Warner, 2007:17).

Ünlü stratejist Sun Tzu'ya göre savaşlarda galibi bulmanın beş yolu vardır: "Ne zaman savaşıp savaşmaması gerektiğini bilenler kazanır, ne zaman az ya da çok asker kullanmaları gerektiğini bilenler kazanır, askeriyle komutanı aynı şevkle hareket eden ordu kazanır, hazırlıksız hazırlıkla karşı koyanlar kazanır, komutanları becerikli olan ve sivil yöneticilere bağımlı olmayan ülkeler kazanır" (Tzu, 2008:97). Görüldüğü üzere savaşlarda başarılı olmanın, en önemli koşullarından birisi bilgi sahip olmak ve bu bilgiyi doğru şekilde yorumlayarak stratejiler geliştirmektir. Güçlü bir istihbarat ağı ve istihbarat çalışmalarıyla ile gelen bilgileri değerlendirecek analizcileri olmayan bir ülke, ne kadar güçlü bir ordusu ve teknolojiyle donatılmış silah gücüne sahip olsa da savaş sonucunda başarı elde edemeyebilir. Şüphesiz ki istihbarat tüm yararlarına

rağmen tek başına savaşları kazanamaz; fakat savaşlarda yer alanların yükünü oldukça hafifletmektedir (Clark, 2007:10). Örneğin; askerî dehanın doğası şartlara bağlı olarak değişmektedir. Çağlar boyunca bu özelliği oluşturan tek ve evrensel bir durum yoktur. Fakat istihbarat, belirsizliğin etkisini ortadan kaldırdığından temkin, cesaret ve kararlılık gibi etkenler daha da güçlenmektedir (Ferris, 2005:208). Bu durum da komutanların, karar vericilerin ve askerlerin savaş algısını ve dehasını olumlu yönde etkilemektedir.

Güvenlik alanıyla ilgili gelişmelerin bir kısmı beklenen, emareleri ve geçmişi olan olaylardan oluşurken büyük bir kısmı beklenmedik anda patlak veren olayların sonucudur. Fakat bu gerçek devletlerin sorumluluğunu azaltmaktadır; çünkü güvenlik ilgili gelişmelerinin geç ya da sonradan tespit edilmesi siyasi varlık nazarında kabul edilebilir bir durum değildir. Ulusal güvenliğe yönelik tehditleri zamanında belirleyemeyen devletlerin ulusal çıkarları, halkının güvenliği, uluslararası alandaki politikalarının uygulanabilirliği ve hatta bağımsızlığı ciddi şekilde etkilenmektedir. İstihbaratın da en önemli işlevlerinden biri hiç şüphesiz ki baskına/sürprize maruz kalma olasılığını azaltmasıdır. Doğal olarak hiçbir devlet stratejik, operasyonel veya taktik bir baskın/ sürprize ile karşı karşıya kalmak istememektedir (Özdağ, 2011:31). İstihbarat faaliyetlerinin savaşlardan önce ve barış zamanlarında da yoğun şekilde gerçekleştirilmesi gerekliliği, beklenmedik bir unsurdan beklenmedik bir anda beklenmedik bir saldırının önlenmesi içindir.

Devlet yetkililerinin ve komutanların saldırılara hazır olmalarını ve rakiplerini yenip savaşlarda başarılar kazanmalarında en önemli etkenlerden biri sahip oldukları ön bilgilerdir. Genel kabule göre bir komutanın düşman kuvvetlerinin yeri, sayısı ve yapısı hakkında ne kadar bilgisi olursa, silahlarını tahsis etmesi ve kuvvetlerini hareket ettirmesi konusunda kendine güveni de o denli büyük olmaktadır. Ayrıca düşmanın niyetinin ve seçtiği savaş doktrininin bilgisinin de elde edilmesi bu tablonun tamamlanmasına yardım etmektedir (Perry ve Maffat, 1997:969).

Belirsizlik, savaşlarda düşmanın üstüne örtülmüş kara bir şemsiyeye benzetilmektedir. Orada ne olduğunu, kim olduğunu ve ne gibi niyetler olduğunu anlamak oldukça zordur. Bu durum da istihbaratın neden önemli olduğunu bir kez daha ortaya koymaktadır. Belirsizlik pek çok farklı yapıda olsa da bunları genel anlamda üç gruba ayırmak mümkündür. Bunlar düşman ve dost güçlerin tanımlanmalarındaki zorluk, oluşabilecek bir savaşın doğasını anlamada yaşanan güçlük ve herhangi bir saldırının zamanlamasının kestirilememesidir (İmly ve Taft, 2006: 249). Pratikte devletlerin niyetlerini ve

eylemlerinin arkasındaki amaçlarını belirlemek oldukça güç olsa da prensipte bu niyetlerin anlaşılması mümkün görünmektedir. Niyetler ve kapasite üzerindeki yanlış algılar, devletleri savaşa sürükleyebilmektedir. Bu yüzden karşı tarafın niyetlerinin ve askerî kapasitesinin anlaşılmasında, savaş öncesi ve sonrasındaki istihbarat çalışmaları önemli bir yer tutmaktadır (Levy, 1983:80). Niyetlerin anlaşılması yanında, karşı taraftan olabilecek herhangi bir saldırıya nasıl karşı konulacağı ve karşı saldırı düzenlemek için nelerin gerektiği de yine istihbarat raporlarına dayandırılarak belirlenmektedir. Çünkü karar alıcılar, beklentisi olan politikaları sürdürmek ve yüzleşmek zorunda oldukları uluslararası ortamın durumuna göre askerî kapasitelerini oluşturmaktadırlar (Fordham, 2004: 636).

Tarih boyunca tüm askerî mücadelelerde bilgiye sahip olmak ve istihbarat elde etmek oldukça önemli olsa da 20. ve 21. yüzyıldaki gelişmeler istihbaratın savaş öncesince, savaş meydanlarında ve savaş sonrasındaki konumunu kökten değiştirmiştir. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları ve sonrasında tecrübe edilen modern dönemin savaşlarında, devletlerin istihbarata ne denli ihtiyaç duydukları açık bir şekilde gözlemlenmiştir. Düşmanın çıkarma yapacağı noktalar, mühimmat durumu, gizlice oluşturdukları ittifaklar, savunma sistemlerinin durumu, kritik altyapılarının güvenliği, hedef bölgedeki toplumun yapısı, nükleer başta olmak üzere silah teknolojisi, herhangi bir çatışmada oluşabilecek beşeri ve maddi kayıplar, savaşın hangi düzlemde, boyutta ve şekilde gerçekleşebileceği gibi konular istihbarat faaliyetleri ile aydınlatılmaktadır. Elde edilen doğru bir bilgi ya da belge savaşı kazandırmakta ya da savaşı kazandırabilmekte, düşmanın gücünün ve niyetinin doğru olarak hesaplanabilmesini sağlamakta ve de siberden psikolojik olana, gelenekselden asimetrik olana kadar her türden savaşın karşısında mücadele edebilmeye yardım etmektedir.

2.2. Savaşların Değişen Doğası Bağlamında Strateji ve Savaş

Savaşları ortaya çıkışının arkasında; canlılardaki şiddet gösterme eğilimiyle açıklanan doğal neden, bir gruba ait olma ve diğer grupları ötekileştiren sosyolojik neden, ülkelerin refah ve güvenlik arayışlarını içeren meşru neden, yeni araç ve silahların kullanılma ihtimalinin yarattığı korku üzerinden şekillenen modern-teknik neden öne çıkmaktadır. Bu nedenler, zaman içerisinde çeşitli aşamaları, süreçleri ve gelişmeleri içerisinde barındırarak sabit kalmış; fakat savaşların doğası sürekli bir evrim içerisinde olmuştur (Quincy, 1942: 36-41). Modern savaşlar, "ilkel" ya da "öncü" olarak tanımlanan savaşlardan şiddet, süre, mekân, yoğunluk gibi unsurlarla ayrılmaktadır ve savaşın kültürel boyutunun kapsamı değişmektedir. İnsanlık tarihinin savaş

tarihiyle örtüştüğü ve vahşi mücadelenin kültürel bir öge haline geldiği gerçeği, modern savaş dönemiyle birlikte daha fazla kabullenilerek savaşın doğallığı algısı bireylere aktarılmıştır (Keagan, 1993:386:392). Savaşın doğasındaki değişimin temel özellikleri; süreçte yer alan aktör sayısının yani devlet dışı grupların sayısının artması, askeri alanda yaşanan devrimler ve tanımlamalardaki modern-postmodern yaklaşımların yarattığı etki üzerinden anlaşılmaktadır (Angstrom, 2005:1-27). Mary Koldor ise savaşları eski ve yeni olarak gruplayarak savaşın doğasındaki değişimi amaçların, savaş alanında kullanılan yöntemlerin ve savaşların finanse edilme yöntemlerinin farklılığa uğramasına bağlamaktadır. Koldor'a göre küresel politikaların yerini kimlik üzerinden oluşturulan politikalar almakta, savaşın sahası, savaşan gruplar ve uyguladıkları yöntemler bambaşka boyutlar kazanmakta, küreselleşen ve âdemi merkezietçi bir savaş ekonomisi kavramı meydana gelmektedir (Koldor, 2012: 7-11).

Savaş anlayışının oluşmasında ve dönüşmesindeki en belirgin dönemlerden biri Soğuk Savaş süreci olmuştur. Soğuk Savaş; büyük güçler arasında doğrudan bir sıcak çatışmanın olmadığı fakat giderek sayıları ve etkileme güçleri artan nükleer silahlar üzerinden bir ciddi bir gerilimin yaşandığı bir dönem olarak ifade edilmektedir (Tucker, 2007; Cocroft, 2004). Önceki dönemlerdeki doğrudan başvuru silahlı mücadele yerine devletler üstünlük arayışlarını farklı yönlerde sürdürmüşler ve vekâlet, asimetric, istihbarat, ekonomik-kültür savaş gibi türlerine yönelmişlerdir. Savaş da bu bağlamda hem geleneksel hem de alternatif yöntemlerle gerçekleştirilebilen yoğun bir çatışma-gerilim olayı olarak algılanmaya başlanmıştır.

21. yüzyılla beraber özellikle teknolojik alandaki gelişmeler, dost-düşman algısındaki değişimler ve taraflar arasındaki mücadelenin farklı biçimlerde yürütülmesi savaşın hiç olmadığı kadar karmaşık bir yapıya bürünmesine sebep olmuştur. Savaşlar çoğunlukla ülkelerin kendi toprakları dışında yapılmakta, sıcak temas daha kısa sürmekte ve süratli olan/ilk hamleyi yapan yüksek oranda kazanma şansını artırmaktadır. Psikolojik savaşlar artmakta, propaganda gibi araçların yoğun kullanımıyla bazı savaşlar önlenirken bazen de yapay savaşlar yaratılmakta, terörizm-devlet savaşları tüm dünyayı içine almakta, iç savaşlar yoğunlaşmakta, elektronik, bilgi ve istihbarat savaşları tüm devletlerin boy gösterdikleri bir sahne olarak karşımızda durmaktadır. Ayrıca uluslararası sistemde yaşanan dönüşüm, devletler arası savaşların yerini devlet-içi çatışmalara bırakması, savaşlara yol açan nedenlerin ve savaşan tarafları motive eden unsurların değişmesi, savaşlarda kullanılan teknolojinin ve yöntemlerin farklılaşması savaşın özelliklerini kökten değiştirmiştir (Ozan ve Progonati,

2012:41). Bu bağlamda günümüzde savaş algısı değiştiğçe, devletlerin esnek stratejilere ve geniş istihbarat ağlarına olan ihtiyaçları/bağımlılıkları da çok üst noktalara çıkmakta ve strateji-güvenlik-istihbarat çalışmaları devletlerin en önemli odak noktalarından birini oluşturmaktadır. Daha önceleri bir komutanın savaşlarda düşmanı yanıltarak başarıya ulaşması olarak nitelenen strateji ve düşman tarafın askerî kapasitesini öğrenme üzerinden tanımlanan istihbarat, günümüzde tamamen farklı yapılarla kavuşmuşlar ve pek çok farklı çalışma alanıyla bütünleşmesi gereken birer çalışma alanı hâline gelmişlerdir.

19. ve 20. yüzyılda yaşanan önemli gelişmelerin ardından devletlerin yapısında ve de savaşların karakterine uygun olarak strateji çalışmalarında değişimler olduğça, stratejiyle bağlantılı olmak üzere, farklı düzeyler ve farklı durumlar için çok sayıda değişik strateji tanımı yapılmıştır. Bu noktada stratejinin de anlamında değişiklikler yaşanmış ve genel strateji, global strateji, yüksek strateji, politik strateji, savunma stratejisi, topyekûn strateji, millî strateji, kalkınma stratejisi gibi uyarlamaları olmuştur (Urhal, 2009: 203). Modern çağda strateji; öngörülen sonuçları, hedefleri ve bu sonuçları elde etmenin yolları ile vasıtalarını birleştiren karmaşık bir karar verme yöntemidir. Bugünün stratejisinin anlamı, politik, ekonomik, toplumsal ve askerî güçlerin tümünü kullanma sanatı hâline gelmiştir (Denk, 2002:74-75).

Dünyada iç savaşlar, çatışmalar, terör ve dış müdahaleler yaygınlaşmakta ve farklı yöntemlerle ortaya çıkmaktadır. Dünya yeni şeklini alırken, yeni çatışmalar özellikle ekonomik bölgeleri hedef alarak onlar üzerinde veya etrafında şekillenmektedir. İttifak ve grup çıkarlarıyla, ulusal çıkarlar arasındaki çelişkinin daha fazla ön plana çıktığı bir dünya düzeninde, her devlet istihbarat üretimi yanında, istihbaratın diğer işlevleri olan örtülü operasyonlar, propaganda ve koruyucu güvenlik alanında kendi istihbarat vizyon, yapılanma ve yöntemlerini rekabet edebilir düzeye getirmek ve etkin kılmak zorundadır (Acar ve Urhal, 2007:158). Savaş stratejilerinin belirlenmesi için günümüzde tek başına askerî istihbarat yeterli olmamakta, istihbarat faaliyetleri karşı tarafın tüm özelliklerinin bilinmesi için yapılmaktadır.

Hedef ülkenin genel durumu (sınırları, bölgesi, tarihi, hükümeti gibi), ülkenin yapısı (iklimi, arazi yapısı, bitki örtüsü, su yolları gibi), halkının özellikleri (sayı, nüfus dağılımı, değerlere sahip çıkma, milliyetçilik gibi), ekonomisi (ziraat, sanayi, ticaret gibi), lojistik (deniz, kara, hava, demir yolları gibi), askerî coğrafya, mevcut askerî kuruluşlar (kara, hava, deniz kuvvetleri, yönetim merkezleri ve savunma sanayisi gibi), hükümet liderleri ve komutanların kişilikleri, ülkenin enerji elde etme yolları, telefon, telgraf ve uydu

haberleşmesi, para birimi gibi özelliklerinin bilinmesi savaş stratejilerinin belirlenmesinde elde olması gereken verilerdir (Kent, 1986: 20-21). Hiç şüphesiz ki düşman tarafın bu tür özelliklerinin belirlenmesinin yanı sıra, bir devlet yukarıda sayılan kendi özelliklerini de yani kendi yapısını ve millî gücünü de iyi hesaplamalı ve stratejilerini bu esasta belirlemelidir.

Tarih boyunca insanın olduğu her yerde vuku bulmuş olan savaşlar, gelecekte de olmaya devam edecektir. Bu acı gerçeğin yanında şüphesiz ki kabul edilmesi gereken en önemli nokta, savaşın günden güne karakterinin değiştiğidir. 20.yüzyılın savaşları ile günümüzün savaşları arasındaki fark göz önünde tutulduğunda geleceğin savaşlarının ne denli farklı, yoğun ve ani olacağını hayal etmek zor olmayacaktır. Bugün insanlar fiziksel yapılarına olduğu kadar, sosyal yaşamlarına, değerlerine, psikolojilerine, sırlarına ve maddi varlıklarına yöneltilen tehditlerle uğraşırken, devletler de geleneksel, asimetrik, siber, psikolojik gibi savaş türleriyle mücadele etmek zorundadır. Yeni nesil savaşlarda aktörlerden savaş sahasına, savaşın süresinden zamanına kadar her şey muğlak ve bulanıktır. İşte istihbarat da tam bu noktada bu belirsizliğin bir nebze de olsa giderilmesi için önemli bir görev üstlenmektedir ve şüphesiz ki gelecekte de hem savunmanın hem de saldırının en önemli ayaklarından birini istihbarat oluşturacaktır.

Sonuç ve Değerlendirme

Antik düşünür Herakleitos'a atfı yapılan ve literatürde bolca kullanılan "Değişmeyen tek şey değişimin kendisidir" sözüne savaştan bahsederken de değinmek gerekmektedir. Küreselleşme, teknoloji ve savunma sanayi alanındaki gelişmeler, uluslararası alandaki kalıcı etki yaratan olaylar, konu ile ilgili akademik çalışmaların niteliğinin ve niceliğinin artması, düşman ve dost gibi algıların çeşitli nedenlerle farklı hallere bürünmesi, güvenliği kökten değiştirecek anlayışsal, yönetsel ve yapısal gelişmelerin olması gibi nedenler savaşın doğasında da hâlihazırda var olan değişimin arkasındaki güçtür. Şüphesiz ki gelecekte de değişim süreci devam edecektir.

Günümüzde giderek azalan iki devletin sınırları bilinen bir savaş sahasında yaptığı sıcak çatışmalar her ne kadar gelecekte de varlığını sürdürecektir olsalar da "geleneksel" ya da "demode" olarak anılmaya devam edecekler ve görülme sıklığı "nadir" seviyesine düşecektir. Bu çıkarımı yapmak için elde çeşitli veriler bulunmaktadır. Örneğin Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü (SIPRI) raporu 2016 yılında dünya genelinde gerçekleşen kırk dokuz silahlı çatışmadan sadece iki tanesinin devletler arasında olduğunu ortaya koymaktadır (SIPRI, 2017:2). Sıcak savaşların maliyeti ve

neden oldukları ekonomik, siyasi, toplumsal olumsuz sonuçlar bu unsurların en önemlileridir. İstenenlerin elde edilmesi ya da düşman/rakip olarak görülen tarafın boyun eğmeye zorlanması için farklı yöntemlerin ve savaş türlerinin daha çok tercih edilir olması, bugünün başat siyasi varlığı olan ulus devletlerin yapısının tartışma altında olması, silah ve askeri araç teknolojisinin yakın bir gelecekte bile alacağı hale (özellikle robot ve drone teknolojisi) yönelik ipuçları, savaşın sahasının daha çok siber alana, kentlere ve hatta uzaya yayılma ihtimali de diğer nedenler arasında sayılabilmektedir. Hâlihazırda gözlemlenen savaşın doğası ve türlerindeki çarpıcı değişim gelecekte de devam edeceğini öngörmek zor değildir. Bu sonuca hem mevcut gelişmeler ışığında yapılabilecek tahminlerle hem de hayal gücünün kullanılmasıyla ulaşmak mümkündür.

Hem günümüzdeki aldığı hal hem de gelecekte oluşabilecek durumlar kapsamında tanımlanan yeni savaş anlayışı; yeni, kapsamlı ve esnek stratejiler gerektirmektedir. Savaş stratejilerinin; yeni savaş sahalarına, yeni düşmanlara, yeni saldırı türlerine, yeni tehditlere, yeni ittifak yapılarına göre düzenlenmesi de bu bağlamda önemlidir. “Bütüncül Savaş” anlayışına uygun olarak düşmanlık güden devletlerin ve grupların istediklerine ulaşmak için sadece geleneksel silahlara sarılmayacağı bunun yanında savaşın alanını olabildiğince yayacaklarını, kapsamını genişleteceklerini, süresini uzatacaklarını ve yöntemlerini çeşitlendireceklerini kabul etmek gerekmektedir. Bu nedenle savaşın sınırlarının muğlaklaşması, başlangıç ve bitiş zamanlarının açık olmaması, düşman profilinin bulanıklaşması, ilk/sürpriz saldırının oldukça yıkıcı bir hal alması, yeni nesil silahların üreticileri tarafından diğer devletlerden saklanması gibi sonuçları beraberinde getirmektedir.

Bir devlet düşmanlık beslediği başka bir devlete; son teknoloji ürünü silah ve araçlarla donatılmış bir orduyla saldırıdan hassas kurumlarına yönelik siber saldırıya, ekonomik yaptırımlardan terör örgütlerini desteklemeye, örtülü istihbarat operasyonlarından psikolojik harekâtlara uzanan savaş kapsamında değerlendirilen pek çok faaliyet yürütebilmektedir, yürütebilmelidir ve bu bağlamda savunma yapabilmelidir. Stratejilerin de hem saldırı ve hem de savunma yönüyle yeni savaş anlayışına göre farklı türden savaşları kimi zaman tek düşmana kimi zamanda birden fazla düşmana karşı etkili olabilecek nitelikte olması beklenilmektedir. Nasıl ki geleneksel askeri stratejiler savaş meydanlarında zafer kazanma ya da en uç nokta olan nükleer bir saldırı tehdidine karşı koyma bağlamında şekillenmişse, günümüzdekilerin kısa, orta, uzun vadedeki mevcut ve potansiyel tüm tehdit, risk ve saldırılara karşı

düzenlenmiş ve gerekli durumlarda bütüncül bir taarruz uygulayabilme taktik ve planlarını içeriyor olmaları gerekmektedir.

Savaş-strateji ilişkisi içerisinde istihbarat hayati görevler üstlenmektedir. Ülkelerin geleneksel ya da yeni güvenlik anlayışlarını benimseme tercihlerine ve sıcak savaşa ya da yeni savaş türlerine maruz kalmalarına göre istihbaratın da bu alandaki rolü ve işlevi değişebilmektedir. Genel anlamda savaş stratejisi oluşturulmasında istihbarat özetle; mevcut/ potansiyel dost ve düşman tanımlamasının yapılması, tehditlerin ve tehdit kaynaklarının belirlenmesi, ülkeye karşı yürütülen/ yürütülebilecek savaş türlerinin ve bu türlere karşı koymada yararlanabilecek en etkili savunma stratejilerinin araştırılması, silah ve savunma sanayindeki gelişmelerin takip edilmesi, geleneksel ve yeni savaş sahaları hakkında bilgi toplanması, güvenlik alanındaki öz kaynakların, yeterliliklerin ve zayıf yönlerin raporlanması, stratejik düşünmeyle ilgili teorik ve pratik küresel gelişmelerin takip edilmesi, güvenliğin ve savaşın doğasındaki mevcut gelişmelerin analiz edilmesi ve gelecekle ilgili öngöründe bulunulması için veri toplanması, ülkeye yönelik oluşturulan saldırı stratejilerinin ele geçirilmesi ve sabote edilmesi için faaliyetlerin gerçekleştirilmesi, yoğunluğu artan ve azalan tehditlerin sınıflandırılması, hedefin güçlü ve zayıf yönlerinin ortaya konulması gibi misyonlar üstlenerek doğrudan katkı sağlamaktadır.

KAYNAKLAR

- ACAR, Ünal (2011), *İstihbarat*, Ankara, Akçağ.
- ACAR, Ünal; URHAL, Ömer (2007), *Devlet, Güvenlik, İstihbarat, Terörizm*, Ankara, Adalet.
- ANGSTROM, Jan (2005), "Introduction: Debating the Nature of Modern War", Isabelle Duyvesteyn ve Jan Angstrom (ed.), *Rethinking the Nature of War*, New York, Frank Cass, ss. 1-27.
- CARR, Edward Hallett (1948), *The Twenty Years' Crisis 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations*, Londra, Macmillian&Co-Ltd.
- CLARK, John Ransom (2007), *Intelligence and National Security*, Londra, Praeger Security International.
- COCROFT, Wayne D. (2004), *Cold War: Building for Nuclear Confrontation 1946-1989*, Swindon: English Heritage.
- ÇETİNER, Aydın (2003), *21. Yüzyılda Savaş Stratejileri*, İstanbul, Selis Kitapları.

- ÇITAK, Emre (2017), *Güvenlik ve İstihbarat: Yeni Güvenlik Politikaları ve Türkiye’de İstihbaratın Dönüşümü*, İstanbul, YeniYüzyıl Yayınları, 2017.
- DENK, Nevzat (2002), *Geçmişte ve 21. Yüzyılda Savaşlar, Stratejiler ve Stratejiler*, İstanbul, Harp Akademileri Basım Evi.
- DENNEN, Johan M. G. (1980), “On War: Concepts, Definitions, Research Data- A Short Literature Review and Bibliography”, *UNESCO Yearbook of Peace and Conflict Studies*, ss. 128-189.
- ENGELS, Donald (1980), "Alexander's Intelligence System", *The Classical Quarterly*, New Series, Cilt 30, Sayı 2, ss. 327-340.
- EROL, Mehmet Seyfettin; BİNGÖL, Oktay (2012), "Uluslararası İlişkiler ve İstihbarat", Ertan Efeğil ve Mehmet Seyfettin Erol (Ed.), *Dış Politika Analizinde Teorik Yaklaşımlar: Türk Dış Politikası Örneği*, Ankara/İstanbul, Barış Kitap, ss. 271-298.
- FEARON, James D. (1995), "Rationalist Explanation for War", *International Organization*, Cilt 49, Sayı 3, ss. 379-414.
- FERRIS, John Robert (2005), *Intelligence and Strategy*, New York, Routledge.
- FORDHAM, Benjamin O. (Ekim 2004), "A Very Sharp Sword: The Influence of Military Capabilities on American Decisions to Use Force", *The Journal of Conflict Resolution*, Cilt 48, Sayı 5, ss. 632-656.
- HOBBS, Thomas (1965), *Leviathan or the Matter, Forme, and Power of a Common-Wealth Ecclesiastical and Civil*, Oxford, Oxford University Press.
- IMLAY, Talbot C.; TAFT, Monica Duffy (2006), "Seven Lessons About the Fog of Peace", Talbot C. Imlay ve Monica Duffy Taft (Ed.), *The Fog of Peace and War Planning: Military and Strategic Planning Under Uncertainty*, Londra ve New York: Routledge.
- JAMES, William (2009), *The Varieties of Religious Experience: A Study in Human Nature*, New York, Seven Treasures Publications.
- JOHN, Keegan (1993), *A History of Warfare*, New York, Vintage Books.
- KENT, Sherman (1986), *Stratejik İstihbarat*, Kemal Akkaya (çev.), İzmir, Endüstri Basım ve Yayınevi.
- KOLDOR, Mary (2012), *New&Old Wars: Organised Violence in A Global Era*, Cambridge, Polity Press.
- LANSDALE, David J. (2007), "The Art of War", David J. Lansdale (ed.), *Alexander the Great: Lesson in Strategy*, New York, Routledge.

- LERNER K. Lee; LERNER Brenda Wilmoth, *Encyclopedia of Espionage, Intelligence, and Security*, Vol. 2, Farmington Hills, Thomson&Gale.
- LEVY, Jack S. (Ekim 1983), "Misperception and the Causes of War: Theoretical Linkages and Analytical Problems", *World Politics*, Cilt 36, Sayı 1, ss.76-90.
- LEVY, Jack S. (2011), "Theories and Causes of War", Christopher J. Coyne ve Rachel L. Mathers (Ed.), *The Handbook on the Political Economy of War*, Cheltenham, Edward Elgar, ss. 13-34.
- LEVY, Jack; THOMPSON, William R., *Causus of War*, West Sussex, Wiley-Blackwell, 2010.
- LIND, William S.; NIGHTENGALE, Keith; SCHMITT, John F., SUTTON, Joseph W.; WILSON, Gary I., (Ekim 1989), "The Changing Face of War: Into the Fourth Generation", *Marine Corps Gazette*, ss. 22-26.
- LINDEMANN, Thomas (2010), *Causus of War: The Struggle For Recognition*, ECPR Press, Colchester.
- MACHIAVELLI, Niccola (1976), *The Prince*, Indianapolis/Cambridge, Hackett Publishing Company.
- MARSHALL, Charles Burton (1965), *The Exercise of Foreign Policy: Papers on Foreign Policy*, Baltimore, The John Hopkins Press,
- MURRAY, Williamson; GRIMSLEY, Mark (1994), "Introduction: On Strategy", Williamson Murray, MacGregor Know ve Alvin Bernstein (Ed.), *Making of Strategy: Rulers, States, and War*, Cambridge University Press, Cambridge, ss. 1-23.
- MURRAY, Williamson; KNOX, Macgregor (2003), "Thinking About Revolutions in Warfare", Williamson Murray ve Macgregor Knox (Ed.), *The Dynamics of Military Revolution*, Cambridge, Cambridge University Press,
- NIEBUHR, Reinhold (1996), *The Nature and Destiny of Man: A Christian Interpretation*, Louisville, Westminster John Knox Press.
- NYE, Joseph S. (2004), *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, New York, Public Affairs.
- OZAN, Emre.; PROGONATI, Erjada (2012), "Yirmi Birinci Yüzyılda Savaşın Değişen Karakteri", Mehmet Seyfettin Erol (Ed.), *Sıcak Barış'ın Soğuk Örgütü: Yeni NATO*, Ankara, Barış, ss. 37-56.
- ÖZDAĞ, Ümit (2011), *İstihbarat Teorisi*, 5. Baskı, Ankara, Kripto.

- PERRY, Walter L. ve MOFFAT James (Ekim 1997), "Measuring the Effects of Knowledge in Military Campaigns", *The Journal of the Operational Research Society*, Cilt 48, Sayı 10, ss. 965-972.
- QUINCY, Wright (1942), *A Study of War: Volume I*, Chiago, The University of Chicago Press.
- RASMUSSEN, Mikkel Vedby (2006), *The Risk Society at War: Terror, Technology and Strategy in the Twenty-First Century*, Cambridge, Cambridge University Press.
- SCHNITZER, Eric J. (2012), "Perfecting War: Searching for the Silver Bullet", The United States Air Force's Center for Strategy and Technology, *Netted Bugs and Bombs: Implications for 2010*, Bibliogov, Columbus.
- SHULSKY, Abram N.; SCHMITT, Gary J. (2002), *Silent Warfare: Understanding the World of Intelligence*, Washington, Potomac Books.
- SLOAN, Elinor C. (2012), *Modern Military Strategy: An Introduction*, Oxon, Routledge.
- SMITH, David Livingston (2007), *The Most Dangerous Animal: Human Nature and the Origins of War*, New York, St. Martin's Press.
- Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI-2017), *Yearbook 2017: Armaments, Disarmaments And International Security Summary*, Oxford, Oxford University Press.
- TOPBAŞ, Ergüder (2009), *21. Yüzyılda Savaş: Yeni Bir Mücadele Felsefesine Doğru Harp ve Stratejiyi Yeniden Düşünmek*, Ankara, Kripto Kitaplar.
- TREVERTON, Gregory F. (2004), *Reshaping National Intelligence for an Age of Information*, Cambridge, Cambridge University Press.
- TUCKER, Spencer C. (2007), *The Encyclopedia of the Cold War: A Political, Social, and Military History*, Kaliforniya: ABC-CLIO.
- TZU, Sun (2008), *Savaş Sanatı*, (Çev.) Sibel Özbudan ve Zeynep Ataman, Beşinci Baskı, İstanbul, Anahtar Kitaplar.
- URHAL, Ömer (2009), *Küreselleşen Dünyada Güvenlik*, Ankara, Adalet.
- von CLAUSWITZ, Carl (2011), *Savaş Üzerine*, (çev.) Selma Koçak, İstanbul, Doruk.
- WALTZ, Kenneth Neal (1979), *Theory of International Politics*, New York, McGraw Hill.
- WALTZ, Kenneth Neal (2001), *Man, The State and War: A Theoretical Analysis*, New York, Columbia University Press.

- WALTZ, Kenneth Neal (1989), "The Origins of War in Neorealist Theory", Robert I. Rotberg ve Theodore K. Robb (Ed.), *The Origins and Prevention of Major Wars*, Cambridge, Cambridge University Press, ss. 39-53.
- WARNER, Micheal (2007), "Sources and Methods for the Study of Intelligence", Loch K. Johnson (Ed.), *Handbook of Intelligence Studies*, Londra ve New York, Routledge, ss. 17-27.